

Aage Solbakk

Eurohpá

ČállidLágádus 2019

Eurohpá

Eurohpá lea eanaspáppa nubbin unnimus máilmmioassi ja eananareála lea 10 180 000 kvkm mii dahká 6,8 % eanaspáppa eananareálas. Alimus várri lea Elbrus, 5366 m.b.á, Volga lea guhkimus johka, 3685 km ja Ladoga fas stuorámus jávri, 18 180 kvkm. Eurohpá sátni lea árvideames vuolgán hebreálaš sánis erab, mii mearkkaša *eahketguovlu* dahje guovlu gos beaivváš luoitá.

BARGOBIHTÁT

1. Merke kártii Elbrus, Ladoga ja Volga.
2. Čilge gos leat Elbrus, Ladoga ja guđe riikkaid čađa Volga golgá ja gos dan joganjálbmi lea.
<http://www.calliidlagadus.org/govat/doc/eurohpaz.pdf> Geavat atlasa/interneahta veahkin

Sajádat ja juogus

Eurohpás dahket lunddolaš ráját dego várit, nuorit ja mearat/rittut ja riikkaráját rájáid eará máilmmiosiide. Uralvárit davvinuortan dahket rájá Davvi Ásiai. Lullelis dahket fas Kasakhstana davvioarjerádjá, Kaspimearra davvioarje riddu, Stuorra Kaukasus ja Bosporos nuorri ja Dardaneallat rájáid Lulli-Ásiai. Lullin dahká fas Gaskamearra ja Gibraltarnuorri rájá Afrihkkái. Atlánta, Norggamearra ja Dánmárku-nuorri ja Kalaallit Nunaata/Ruonáeatnama áhpi dahket rájáid oarjjás. Polaáhpi, Barentsáhpi ja Kara-mearra fas dahket rájáid davás.

Islánda

Irlánda

Stuorra-británia

Norga

Ruotta

Suopma

Ruošša-riika

Estteena

Látvia

Lietuva

Dánmárku

Kaliningrad (RŠ)

Vilges-ruošša

Vuolle-eatnamat

Belgia

Duiska

Polska

Ukraina

Luxemburg

Čeahkka

Slovákia

Moldova

Frankriika

Šveica

Nuortariika

Ungár

Románia

Liechtenstein

Slovenia

Kroátia

Serbia

Bulgária

Čáhppesmearra

Portugal

Spánia

Andorra

Monaco

Itália

San Marino

Bosnia-Herzegovina

Montenegro

Kosovo

Vátikánastáhta

Albánia

Makedonia

Greika

Durka

Malta

Eurohpá davimus báiki lea Frans Jovsseha eana Ruoššas. Nannámis fas lea Kiskarnjárga/Kinnarodden Čorgasis, Finnmárkkus, Norggas. Lulimus báiki lea Gavdos Kreta sullos, ja nannámis fas lea Punta de Tarifa, Spánias. Oarjjimus báiki lea Flores-suolu Azoreniin, ja nannámis fas Cabo da Roca, Portugalas. Nuortaleamos báiki lea Mys Flissisnski Novaja Zemljas Ruoššas, nannámis fas muhtin namahis várrečohkka Uralváriin.

Eurohpás leat ollu sullot, njárggat ja luovttat, na olles 1/4 oassi areálas. Storra ja dehálaš sullot ja njárggat leat Storra-britannia, Skandinávialaš njárga, Guoládatnjárga, Spitsbergen, Kreta, Sardinia ja Sicilia. Kalaallit Nunaat gullá politihkalaččat Eurohpái, ja lea autonoma (iešstivrejupmi) oassi Dánmárkkus, muhto geográfalaččat dat gullá Davvi-Amerihkkái (Alaskai). Eurohpás leat maid ollu storra ábit dego Davvimearra, Norggamearra, Gaskamearra, Egeamearra, Čáhppesmearra ja Kaspimearra. Eurohpá sajádaga geažil leat ollu riikkain rittut ja olles Eurohpá riddu lea birrasii 78 000 km.

Eurohpá juohkit ná: Oarje-Eurohpá, Davvi-Eurohpá, Guovddáš-Eurohpá, Nuorta-Eurohpá ja Lulli-Eurohpá. Eurohpás leat 48 stáhta ja okta oktasaš guovlu: Gibraltar. Eurohpás leat 12 monarkiija. Earát leat republiikat. Stuorámus riika lea Ruošša ja unnimus riika lea Vatikánastáhta.

BARGOBIHTÁT

1. Sárggo kártii teavstta čilgehusa mielde Eurohpá rájáid. Geavat atlasa veahkin. <http://www.calliidlagadus.org/govat/doc/mailbmi.pdf>
2. Merke kártii, davimus, lulimus, oarjjimus ja nuorttamus báikkiid, nu go dán teavsttas namuhuvvojit. <HTTP://WWW.CALLIIDLAGADUS.ORG/GOVAT/DOC/EUROHPA.PDF>
3. Oza eará gálduin , ja gávnnat mat riikkat gullet Oarje- Nuorta- Lulli ja Gaska-Eurohpái. Merke daid kártii iešguđet ivnnis.

MÁILBMI

Románia riddu Čáhpesmerrii dahká rájá gaskkal Eurohpá ja Ásia.

Eurohpá eanadat

Eurohpá boarráseamos bákteslájat gávdnojit Ruoššas, Norggas, Ruotas, Suomas ja Skotlánddas ja gohčoduvvo Báltalaš galban. Dat šattai ovdakambrium-áiggis. Das maŋŋá álggii kaledonialaš várreráidomáhcasteapmi mat dahket váriid maid mii odne sáhttit oaidnit miehtá Norgga rittu gitta Finnmáarkui. Maŋŋá šadde várit dego Pyreneat, Álppat, Apeninnat, Balkanvárit ja Kaukasus.

Otná Eurohpá eanadathápmi šaddagođii birrasii 60 miljovna jagi áigi dassái, go eanapláhta man alde Eurohpá orru, luovvanii Davvi-Amerihká eanapláhtas go Atlánta stuorrugodii mearavuolevulkánaid geažil. Várreráiddut šadde go eanapláhtaid oktii-nordadeapmi

dáhpáhuvai. Dat Eurohpá várit maid mii odne sáhttit geahčadit, hápmašuvve su. 5 miljovna jagi dassái. Lulábealde alla várreráidduid leat geologalaččat eahpesihkkaris guovllut, ja doppe sáhttet dáhpáhuvat sihke vulkánajamáhusat ja eanandoarggástusat dannego várremáhcasteapmi ain geavvá. Gaska-Atlántalaš čielgis orrot Jan Mayen ja Islánda mat maddái leat eahpesihkkaris geologalaš guovllus, go doppe sáhttet geavvat sihke eanandoarggástusat ja vulkánajamáhusat.

Eurohpá alimus várit leat Iberia várri, Sierra Nevada, Álppat, Uralvárit, Skandinávalaš njárga, Karpáhtat, Balkanvárit ja Kaukasus. Alla váriin golggiidit ollu jogat ja dehálepmosat leat Ebro, Duoro, Guadalquivir, Guadiana, Rhône, Loire, Seine, Rhinen, Elben, Po, Donau, Dnepr ja Volga. Eurohpás leat maid mánga aktiiva vulkána, ja namuhanveara leat Eyjafjallajökul, Hekla, Beerenberg, Vesuv, Etna ja Stromboli.

Mañimuš jiekñaáigi (mii nogai 10 000 jagi dassái) lea fas hábmen otná eatnamiid, vuonaid, jávrriid ja ábiid. Ovdamearkka dihte leat assás moreanagovččasgearddit dahkan sihke Vuolleeatnamiid, Duiskka ja Dánmárkku. Eurohpá lea leamaš mángii assás jihkiid vuolde.

Volga, Eurohpá guhkimus johka.
Dat golgá Ruoššas.

Ladoga, Eurohpá viidámus jávri.
Maiddáí dat lea Ruoššas.

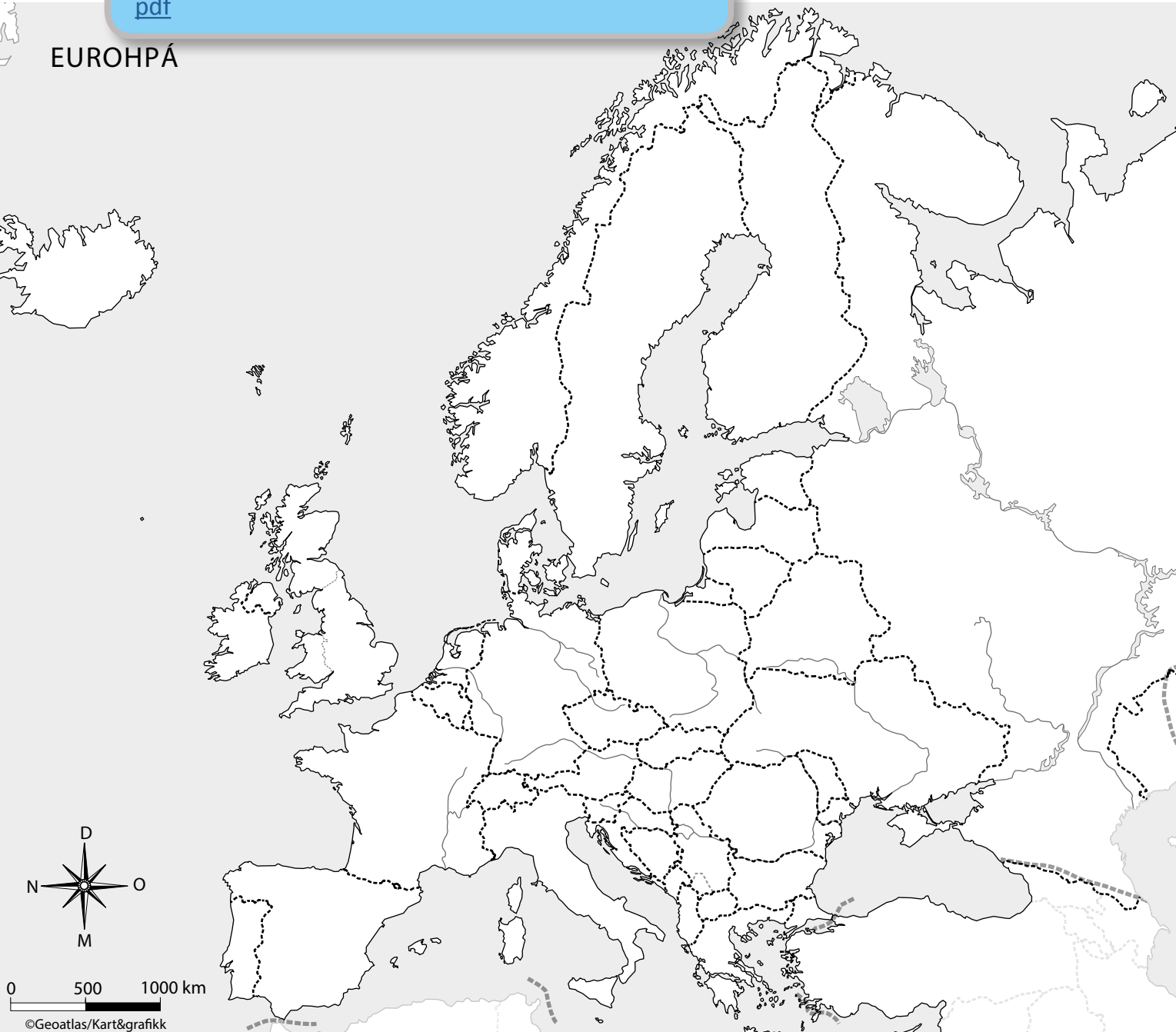

Elbrus, Eurohpá alimus várri. Dat lea maiddáí Eurohpá beal Ruoššas ja dat gullá
daid boarráseamos várriide. Dan oaidnit go das leat jorbeduvvon čohkat.

BARGOBIHTÁT

Merke kártii gos várit, vulkánavárit, várreráiddut
leat ja daid namaid ja alimus čohkaid allodaga ja
vel jávrriid, jogaid/eanuid, mearaid ja ábiid namaid.
Geavat atlasa ja eará giehtagirjjiid/interneahta ávkin.
<http://www.calliidlagadus.org/govat/doc/eurohpa.pdf>

EUROHPÁ

©Geoatlas/Kart&grafikk

Longyearbyen Svalbárddas lea galbma dálkkádatguovllus

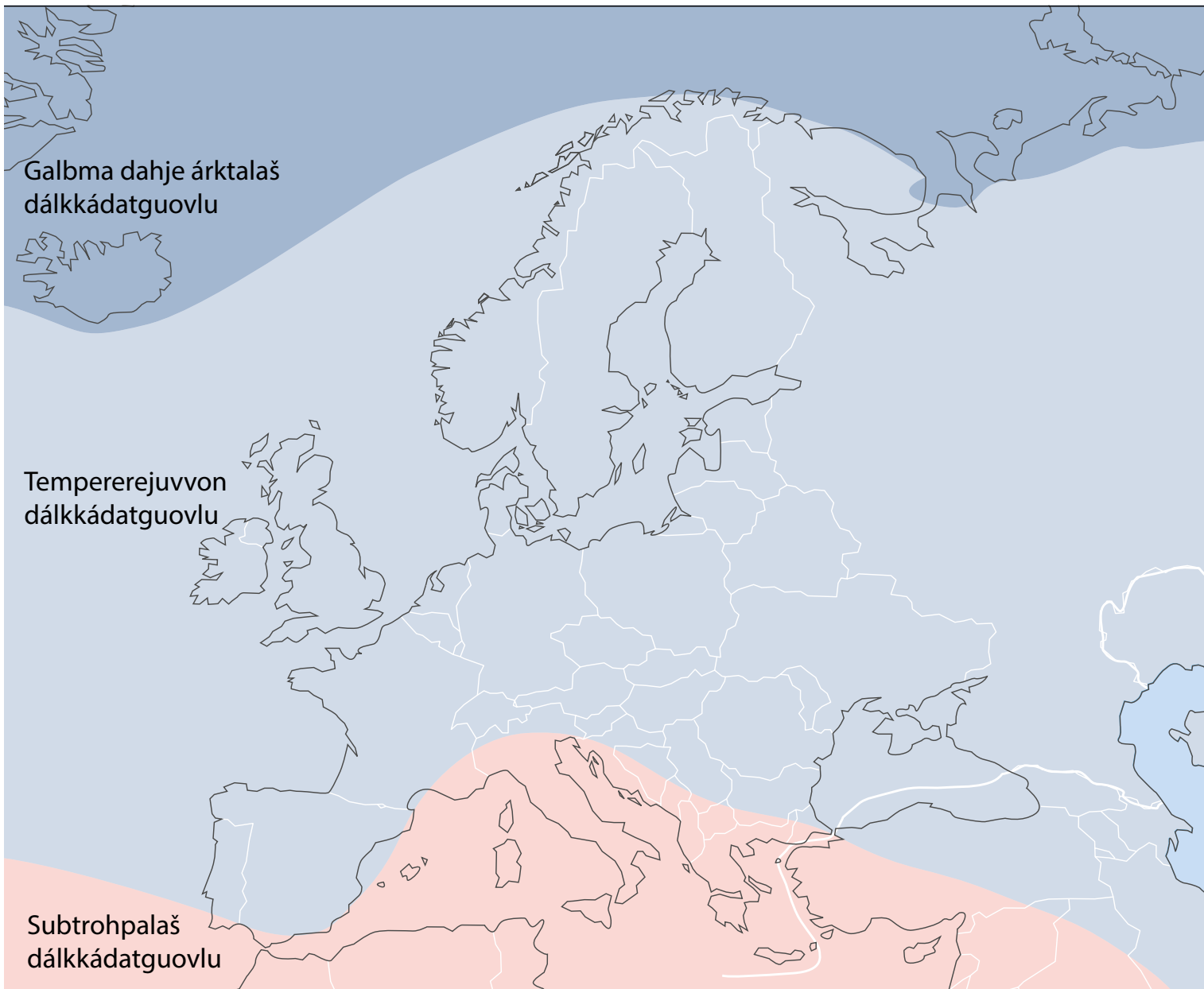
Subtrohpalaš guovlluin sáhtta návd-
dašit liegga beaivváža, measta birra
jagi. Durka.

Dálkkádat ja šaddan

Eurohpás leat sihke báhkát ja buollašat. Mis lea sihke ártalaš dálkkádatguovlu, subtropalaš dálkkádatguovlu, tempererejuvvon dálkkádatguovlu ja gaskamearra-dálkkádatguovlu. Goahccemuorravuovddit šaddet Davvi-Eurohpás dego Norggas, Ruoŋas, Suomas, Ruoššas gitta Davvinuorta-Ásiai. Gaska-Eurohpás fas lea eanaš lastavuovdi ja dušše muhtin goike sajiin rásseguolbanat dego Ungáras, Románias, muhtin sajiin Ruoššas ja Ukrainas. Gaskameara birra šaddet lastamuorat dego áika ja kastánja, ja miestagat ja suovkkat. Eanaš šaddan mii dáid guovlluin lea, lea olbmuid gilvin. Sii šaddadit olivenmuoraid, appelsiinnaid, viidnamurjjiid ja ollu eará. Gilvimiin lihkostuvvá bures Gaskameara birra gos lea liekkas ja beaivvadat measta miehtá jagi. Galbma dálkkádatguovllus šaddet jeahkát, vuollegis miestagat ja muorat ja muhtin vuollegis šattut. Atlántta liegga mearrarávnnjit ja oarjebiekkat váikkuhit dasa ahte Eurohpás ja Davvi-Eurohpás lea ollu lieggaset go eará guovlluin máilmmis mat leat seammá govdotatgrádas.

Njáhkájávri Kárášjogas lea tempererejuvvon dálkkádatguovllus.

BARGOBIHTÁT

Dutkka kárta ja čilge guđe riikkat gullet man dálkkádatguovlui.

Historjá

Álgoáigi

Vuosttaš olbmot elle Eurohpás birrasiid 40 000 jagi áigi dassái. Sii ledje johtti bivdoolbmot ja sin reaidu lei geađgi. Dađistaga sii dápmaohte villa spiinniid, gáiccaid ja sávzzaid ja ohppe daid ávkkástallat ja gilvigohte ja šaddagohte gortni ja eará šattuid. Dát dagahii ahte olbmot ássagohte bistevaččat ja huksegohte gilážiid.

Bronsaáigi álggi birrasiid 3200 o.Kr. Greikkas ja árra ruovdeáigi fas birrasii 1200 o.Kr. dagahii lassáneaddji gávppašeami ja unna gávpogiid Gaskameara birra, dego Athen ja Sparta ja muhtin báikkiin Itálias.

Guovllut sohte gaskaneaset ja vigge vuollástit guđet guimmiid. Dakkárat ledje keltálaččat, athenalaččat ja spartalaččat. Makedonia huksii stuorra veaga ja nagodii vuollástit stuorra oasi Greikkas. Stuurra Aleksander lei su namma gii čohkkii ja vuollástii viiddis guovlluid Adriátermeara rájes gitta Egyptii ja Indusii. Romalaččat ledje fámoamos álbmot, ja jagi 500 o.r rájes sii vuollástedje measta buot guovlluid Gaskameara birra ja vel Šveicca, Nuortariikka, Frankriikka ja Belgia, go vel Englándda ge nagodedje vuollástit ja stivret olles 400 jagi.

BARGOBIHTÁT

Lohket geađgeáigge birra dán neahttasiiddus:

<http://www.luondu.no/>

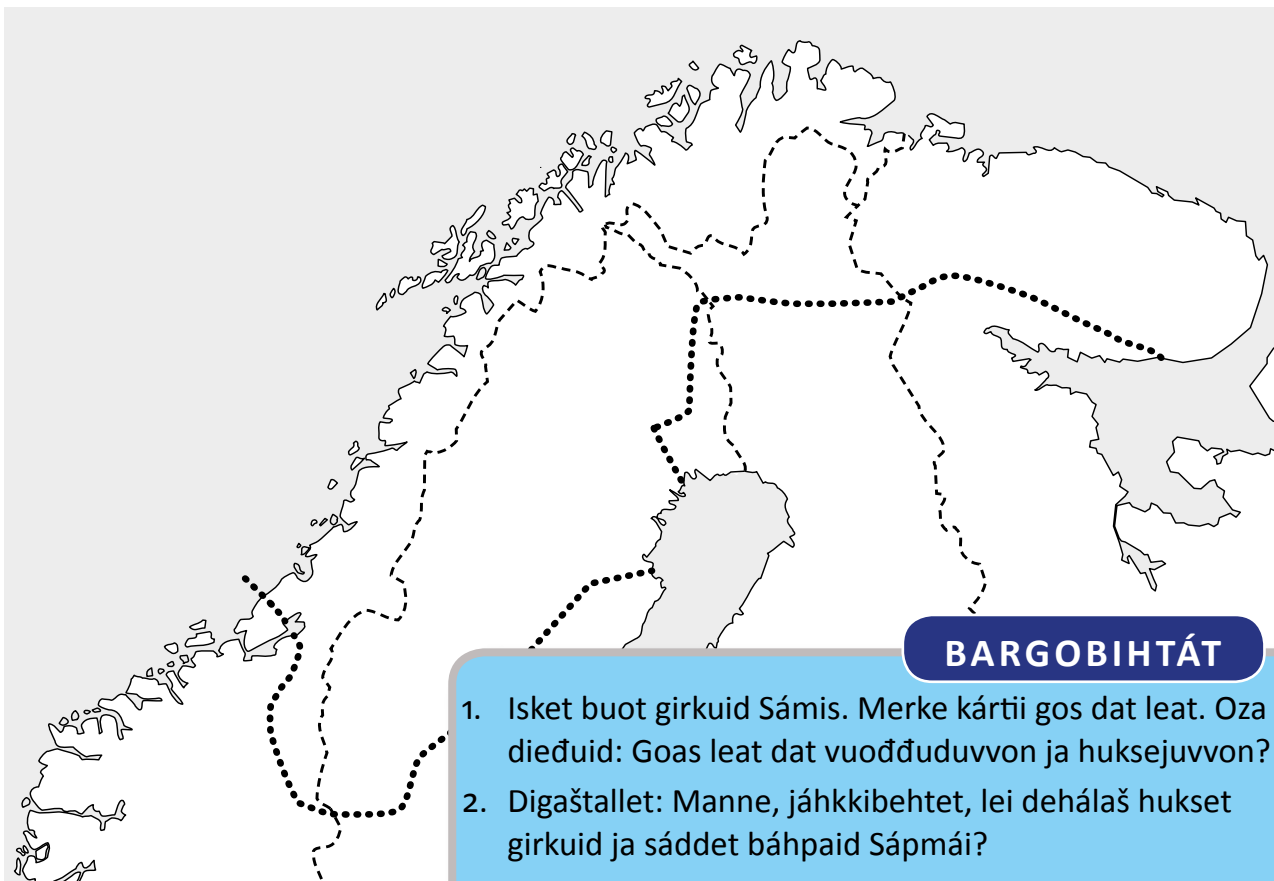
Čállet vihtta cealkaga das maid lohket/ohppet dáid neahttasiidduin.

Gaskaáigi

Jagi 300 rájes nohkagođii romalaččaid fápmu dannego dat šattai menddo viiddis ja lojalitehta ii šat ollán gitta Roma keaisáarii. Risttalašvuohta lei šaddan stáhtaoskun ja bákkolaš oskun Romas ja bajimus jođiheaddji lei Roma bisma ja girku jođiheaddji. Dađe mielde go romalaččaid fápmu nogai, de arábialaččat fallejedje ja áite sihke Iberia ja Frankriikka. Muhto Stuurra Karl (Charlemagne) nagodii bissehít sin ja ruvdnejuvvui romalaš keaisárin jagi 800.

Dan rájes álge čeahpes fanasduojárat dego vikinggat ja earát borjjastit ábiid ja vuollástit guovlluid sihke davvi Ruoššas ja Ungáras ja Polskkas ja vel lullelis. Dát dáhpáhuvai gaskal jagi 800 ja 1100. Sii bukte sihke gávppašeami, ruhtaekonomiija ja ođđa ideaid ja jurdagiid dego risttalašvuođa Davviriikkaide.

Risttalašvuohta ii lean dušše osku muhto maiddái fápmoásahus mii geavahuvvui vuollástit álbmogiid ja olbmuid vuoingalaš beliid stivret. Ruossamátkkošteaddjit álggahuvvojedje ásahtit ja viiddidit risttalaš guovlluid dan bokte ahte sii huksejedje girkuid ja ásahtedje searvegottiid ođđa ja amas guovlluide. Dát mielddisbuvttii maiddái lassáneaddji gávppašeapmi Eurohpá ja Ásia gaska. 1400 –logus fas gávnnusmátkkošteaddjit “gávdne” ja ásahtedje ođđa gávpegeainnuid, ja imperialisma ja kolonialisma vuodđuduvvui. Maiddái sámít vásihedje ahte amas guovlluin bohte álbmogat ja huksejedje girkuid ja bággejedje álbmoga čuovvugoahit ođđa oskku, risttalašvuođa. Dákkár álbmogat ledje áinnas álbmogat geat ásse sulluin ja geat ledje ovddidan vuđolaš ja nana fanashuksenmáhtu mearrajohtimis ja ábiid borjjasteamis. Davviguovlluid gonagasaid fápmoriiddut ja eananjuogus dagahedje ahte sámít fertejedje muhtin áigodagaid máksit mánggaid gonagasaide vearu. Bivdu lassánii garrasit, ja náhkkefuodđut nohkagohte danne go vearru máksui náhkkiiguin.

BARGOBIHTÁT

1. Isket buot girkuid Sámis. Merke kártii gos dat leat. Oza dieđuid: Goas leat dat vuodđuduvvon ja huksejuvvon?
2. Digaštallet: Manne, jáhkki behtet, lei dehálaš hukset girkuid ja sáddet báhpaid Sápmaí?
3. Maid mearkkašit sánit imperialisma ja kolonialisma?

Petera girku, Romas.

Ođđasat áigi

Stuorámus ja fámoamos riikkat Eurohpás 1500-logu álggus ledje Englánda, Duiska, Frankriika ja Spánia. Sin gaskkas šadde ollu oskoldatlaš riiddut ja soadit maŋŋá reformašuvnna go katolalaš girku massigođii fámus. Golmmalotjagi soahti 1618-1648 dagahii Frankriikka stuorámus ja fámoamos riikan miehtá 1600-logu. Ruotas lei fápmu álgo 1700-logu, muhto Davviriikkaid soađi maŋŋá 1721 šattai Ruošša Eurohpá fámoamos riikan.

Industriija revolušuvdna mii álggii Stuorrabritannias, leavai miehtá Eurohpá jagi 1750 rájes. Revolušuvnnat sáhttet dahkat buori ja ođđa jurdagat ja doaivva sáhtta badjánit olbmui. Olbmot ohppe ođđa prinsihpaid ja ođđa ideaid. Dieđut, máhttu ja áddejupmi fas dagahedje nuppi revolušuvnna: Fránskalaš revolušuvnnaáigge (1789-99) gonagasaid/oktoválddi ovdamunit ja buorit, mat ledje lassánan miehtá 1600 logu, bálkestuvvojedje. Dát revolušuvdna mearkkašii ollu 1800-logu Eurohpá demokrátalaš ovdáneapmái.

Miehtá 1800-logu dáhpáhuvve fápmoriiddut ja okta- vuodaid huksen ja dikšun riikkaid ja guovlluid gaskka. Našunálastáhtaid huksen ja viiddideapmi lei guovd- dážis dán áigodagas. 1880 – 90- loguin Stuorrabritannia, Frankriika ja Duiska juhke measta olles Afrihká gaskaneaset. Duiska, Itáalia ja Nuortariika-Ungára sohpe ja ásahedje oktasaš riikka maid Duiska galggai jođihit.

BARGOBIHTÁT

1. Gehččet filmma: Marie-Antoinette. Makkár áigodaga dat govve? Ságastallet filmma sisdoalu birra.
2. Guorahallet man láhkai eanadoallu/boazodoallu lea industrialisere-

juvvon. Sáhttibehtet geavahit bálldastahttinskovi maid gávdnabehtet dás: <http://www.calliidlagadus.org/govat/doc/balldastahttindiagramma.pdf>

1900-lohku

Ruoššas bohciidii revolušuvdna jagi 1917. Industriija-bargit, geaid Vladimir Lenin jođihii, gáibidedje ahte Cára galggai mannat ja kommunistabellodat šattai fámoamos bellodat Ruoššas. Ruošša oačču ođđa nama; Sovjetlihttu. Duiskka soahteveaga huksen ja Nuortariikka viggamuš Balkanis oačuhit fámu váikkuhii fápmobalánsii, muhto nogai go vuosttaš máilmmisoahti nogai ja 16 miljovna olbmo ledje jápmán ja 20 miljovna olbmo bártašuvvan. Duiska, Itália ja Nuortariikka-Ungára verddevuohta nogai ja riikat biedganedje fas ja Eurohpá riikkalohku stuorui 23 riikkas, 31 riikii jagi 1919. Itálias šaddagođii fascisma. Miehtá Eurohpá šattai heahdedilli ekonomii ja dihte jagi 1929. Riiddut ja kaos/moivi dagahii ahte ollu iešguđetlágan ekstrema jurdagat ja ideologijat besse ráfis šaddat ja ožžo maid doarjaleddjiid sihke Duiskkas ja Spánias. Go ekonomii ja fas jorggihii buoret guvlui, de Duiska oinnii vejolašvuoda huksegoahtit ođđa soahteveaga ja gáibidit eatnamiid Nuortariikka ja Čeahka iežas vuollásažžan. Dát dáhpáhuvai jagi 1938.

Jagi 1939 Duiska fallehii Polskka ja nubbi máilmmisoahti álggii. Duiska ja Sovjetlihttu leigga čiegunvuodas soahpan ovttas fallehit ja juogadit Polskka iežaska gaskkas. Jagi 1940 lei Duiska vuollástan Norgga, Dánmárkku, Vuolleeatnamiid, Belgia, Luxembourg ja stuorra oasi Frankriikkas. Ovttas Itáliain ja eará doarjaleddjiiguin sii stivrejedje stuorra oasi olles Eurohpás.

Manjá soađi maid Duiska vuoittáhalai ja fertejedje addit ollu eatnamiid, ja Sovjet gáibidii beali Polskkas, Duiskkas ja olles nuorta Eurohpá. Maiddái Berlin, mii lei ja lea ain Duiskka oaivegávpot, juhkkui nu ahte Sovjet vuollástii nuortta beali (DDR) ja USA ja su doarjaleddjit fas oarjebeali.

Oarje-Eurohpá mii dorvvastii USA:ii ja sin veahkkáivuhtii hukset veahkkin ođđa Eurohpá, ja Nuorta-Eurohpá gaska mii šattai Sovjetlihtu ideologiiija vuollái, šattai stuorra erohus sihke politihkalaččat ja ideologalaččat. Erohus šattai nu stuoris ahte Sovjetlihttu dáhtui hukset stuorra muvraseainni Berlinii (1961) ja muđui alla áiddiid mii galggai juohkit olles Duiskka. Oarjebeale oassi gulai USAii ja nubbi fas Sovjetlihttui. Áidi galggai várjalit sin oarjemáilmmi kapitalismma, eallinvugiid ja ideologiiijaid vuostá. Guokte stuorra fámolaš riikka šattaiga vuostálaga ja huksegođiiga soahteveagaid, USA ja Sovjetlihttu. USA ja Oarje-Eurohpá riikkat ása-hedje NATO, ja Sovjet ja Nuorta-Eurohpá riikkat ása-hedje fas Warsawa-lihtu. Jurdda lei ahte riikkat galge veahkehit guđet guoimmi jos nubbi falleha nuppi. Dan vuostálasvuodá ja áiggi gohčodedje galbmasoahntin. Eanaš Oarje-Eurohpá riikkat šadde stabiila demokra-tiijat. Dušše Espánjas, Greikkas ja Portugalas besse diktárohtat/oktomearideaddjit ráfis stivret guhkit áigo-dagaid. Nuorta-Eurohpás ledje álbmotrepublihkát maid

Berlinmuvra. Muvraáidi mii jugii gávpoga álbmoga jagi 1961 rájes gitta 1989 rádjái.

Sovjet-stáhta kommunistabellodat stivrii. Galbmasoahhti bisttii gitta 1990-lohkui. Dan gaskkas ledje sihke soahteveagaid huksen, demonstrašuvnnat ja ollu politihkalaš ja sihkkarvuodapolitihkalaš viggamušat unnidit ja bissehit soahteveagahuksengilvvu. Maiddái TV-sáddagat mat olligohte máilmmiviidosáččat, dieđut ja ođđasat dahke ahte olbmot gáibidedje friddjavuođa jienastit, oskut, válljet barggu, šiehtadit bálkkáid, gazzat oahpu ja eallit friddja eallima márkaneconomijja mielde.

Galbmasoahdi maŋŋá šadde eahpesihkkaris dilin Eurohpás, ja muhtin riikkat háliidedje šaddat sierra riikan. Tsjekkoslovakia šattai Čeahkkan ja Slovákian, ja Kroatia ja Slovenia sirrema dagahii Jugoslávaii sisriikkasoahdi, ja Bosnia- Hercegovina riidu šattai erenoamáš ilgat dassá go ráfišiehtadus bissehii soahdi jagi 1995. Olbmot doppe leat ain suhtus ja ain odne leat čearddalaš riiddut doppe.

Álgo 2000-jagiin leat ollu Eurohpá riikkat ovtastuvvon EO:ii. (Eambbo EO birra sáhtát lohkat loahpas). Olmmošsirddašeapmi ja báhtareddjiid lassáneapmi leat leamaš stuorra hástalussan Eurohpá riikkaide miehtá 2000-logu. Stuorámuš hástalus lea nuoraid bargguhisvuohka mat mielddisbuktet heahtedovddu, suhtu, fámohisvuodadovddu ja ekstrema politihkalaš jurdagiid mat fas mielddisbuktet terrordoaimmaid ja revolušuvnnaid. Danne ferte dál Eurohpá veahkehit buot iežas ássiid nu ahte sis leat seammá vejolašvuodát hukset iežaset boahhteáiggi vai sii sáhttet ieža birget, dikšut bearraša ja eallit buorre eallima dábálaš buorre bálkkáin.

BARGOBIHTÁT

1. Gehččet filmma: Anna Karenina. Dat lea Ruošša Cáraáigge birra.
2. Sárggo ruoksadin riikkaid mat gullet Nuorta-Eurohpái ja alihin daid riikkaid mat gullet Oarje-Eurohpái. Merke gos Sovjetlihtu ja Oarje-Eurohpá rádjá manai galbmasoađi áigge. Europa kart
3. Oza internehtas sáni: Marshallhjelpen. Mii dat lei ja masa dat lei ávkin?
4. Lohket nuppi oasi girjjis: Heidi G Einarsen: Okto soahtefámuid gaskkas. Čáliidlagádus 2017. Maid mitalit soađeáigge vihtanat?
5. Gehččet filmma: Sameblod. Ságastallet filmma sidoalu birra. Man áigodagas gevvet dán filmma dáhpáhusat? Makkár ideologija vuhtto dán filmmas?

Ássan

Dušše Ásias ja Afrihkás ássat eambo olbmot go Eurohpás. Eurohpás ássat 814,5 miljovna olbmo, ja dat dahká 11 % eatnama olmmošlogus. Muhto olmmošlohku lea njiedjamin. Eanaš eurohpalaččat, na olles 3/4 oassi álbmogis, ássat stuorra gávpogiin ja dalle London, Berlin, Paris ja daid guovlluid birra; Englánddas lullinuorta guvlui, davvi Frankriikka ja Duiskka ja Čeahka. Vuolimus olmmošlohku, dahje eanemus bieđggus ássan lea Davviriikkain (earret Dánmárku) ja várreguovlluin. Sápmelaččat leat Eurohpá áidna eamiálbmot. Eanaš eurohpalaččat hállet indoeurohpalaš gielaide, muhto muhtimat hállet gielaide mat gullet urálalaš giellajovkui. Eurohpá stuorra gielat leat ruoššagiella, duiskagiella ja eangalasiella.

BARGOBIHTÁT

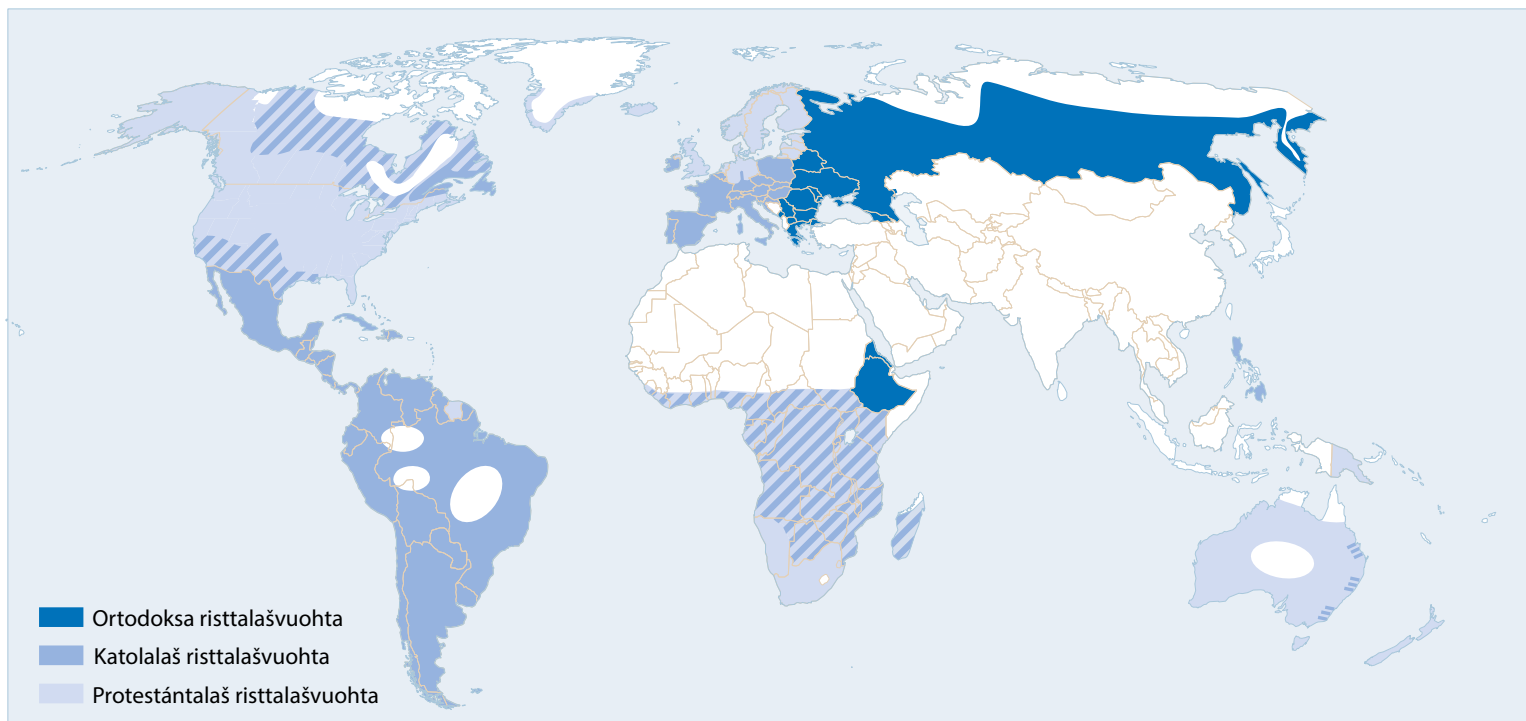
Oza dieđuid eará gálduin das man giellajoavkkuide dat iešguđet Eurohpá gielat gullet. Bardde bálddastahttin skovváid daid iešguđet Eurohpá gielaide! Bálddastahttinskovi gávnnat dás: <http://www.calliidlagadus.org/govat/doc/balddastahttindiagramma.pdf>

Osku

Risttalašvuolta, sihke protestantisma, katolisisma ja ortodoksa risttalašvuolta, lea Eurohpá stuorámus oskoldat ja isláma lea šaddan nubbin stuorámus go eanaš sisafárrejeaddjit leat bohtán ja bohtet isláma riikkain. Muhto mánga miljovna olbmo eai dáhto makkárgé oskoldahkii gullat.

BARGOBIHTÁT

Čilge maid dát kárta čájeha.

Birgejupmi ja ealáhusat

Eurohpás lea effektiiva ja ođđaáigásaš eanadoallu, muhto sierrana riikkaid ja dálkkádatguovlluid mielde. Birrasii 30 % Eurohpá eatnamis lea gilvvaeana ja birrasii 10 % bargoveagas bargá eanadoaluin. Davvi-Eurohpás buvttadit ruotnasiid, bierggu ja mielkki ja Gaska- ja Nuorta-Eurohpás fas gortni ja Lulli-Eurohpás fas viinnamurjjiid, šattuid ja ruotnasiid. Vuovdedoallu lea stuorámus Ruoššas, Skandinávias ja Suomas. Guolástanriikkat fas leat Ruošša, Norga, Islánda ja Stuorrabritánia. Guollebiebmanrusttegiid gávdnat dál sihke Spánias, Norggas ja Frankriikkas.

Ollu Eurohpá ássit barget teknologalaš bargguiguin.

Eurohpás leat ollu šattolaš jalgadasat.

Eurohpás leat ollu fossiila luondduresurssat dego olju ja luonddugássa. Ruošša, Norga ja Stuorrabritannia buvttadit olles 96 % buot dain resurssain mat buvttaduvvojit Eurohpás. Ollu riikkat fertejit importeret gássa ja oljju. Duiska, Itália ja Frankriika importerejit eanemusat.

Eurohpá álbmot lea máilmmi riggámus ja danne maiddái stuorámus energiijageavaheaddjit. Koalla, olju ja gássa buvttaduvvo ja geavahuvvo ollu energiijagáldun omd elrávdnjái. Lossaindustriija dego ruovdebuvttadeamis leat dehálaš bargosajit olbmuide Nuorta-Eurohpás. Maiddái dat dárbbáša ollu energiija, muhto ollu buvttadeapmi sirdojuvvo dađistaga Ásiai gos bálkágolot leat vuollegat ja danne doppe lea hálbbit buvttadit omd teknologiiija ja eará gálvvuid. Dat lea váikkuhan lassáneaddji bargguhisvuhtii, goit EO-riikkain. Ollugat sis boh tet Norgii guhkit dahje oanehis áigái, bargat.

BARGOBIHTÁT

Daga dán teavstta vuođul kárta govvosa mii čájeha makkár ealáhusat leat gos Eurohpás. Hutkka iežat kárta govvosiid maid bijat ravdii oktii čilgehusaiguin. Sáhttibehtet ovtta bargat párrabargun. Lehket kreatiivvat ja dahket čappa kárta-govvosiid.

Kárta: <http://www.calliidlagadus.org/govat/doc/eurohpa.pdf>

EO

EO mearkkaša: Eurohpá Ovtastuvvon riikkat. Dat lea ovttasbargoásahus man ulbmil lea ovttasbarggu bokte ovddidit ja buoridit EO-riikkaid ekonomiija, bargoeallima, guovllupolitihka, sisafárrenpolitihka, kommunikašuvnna, demokratiija, infrastruktuurra, biraspolitihka ja sosiála veahkkeortnegiid. Dál leat 28 Eurohpá riikka miellahtut EO:as (ii Norga). Sii ožžo jagi 2012 ráfibálkkašumi. Norgga Nobel-komitea celkkii ahte EO lea leamaš guovddážis ovddideamen ráfi, demokratiija, olmmošvuoigatvuođaid ja soabalašvuođa EO-riikkaid gaskka. Sis lea oktasaš valuhta ja bargosirddašeapmi, ja olbmot sáhttet sirddašit friddja EO-riikkaid rájaid gaskka.

EO-leavga

BARGOBIHTÁT

Oza dieđuid eará gálduin ja merke dán kártii guđe riikkat leat EO-miellahtut.

Kárta: <http://www.calliidlagadus.org/govat/doc/eurohpa.pdf>

Gáldu:

[Endresen, Cecilie & Thuesen, Nils Petter. \(2018. 20.b. čakčamánu\). Europa. I. Store norske leksikon. Viežžan njukčamánu 3. b. 2019 dás: <https://snl.no/Europa>. Heivehuvvon ja hábmejuvvon parateakstan.](#)

Govat:

Shutterstock. Njáhkkejávri: Svein Nordsletta
Kárttat: Kart og grafikk